

La primitiva imatge

La Mare de Déu de les Arenes

Miquel Ballbé i Boda

L'ermita de la Mare de Déu de les Arenes és situada al peu de la muntanya de Sant Llorenç del Munt a la part oriental i molt a prop del riu Ripoll, al terme municipal de Castellar del Vallès i és regentada per la Parròquia de Sant Feliu del Racó.

No tenim notícies certes de les dades exactes de la seva construcció, però podem suposar-la dels segles XI o XII i, hom s'inclinaria més pel s. XI, ja que, amb la cronologia que adjuntem, podem veure que l'any 1121, el 6 de maig, ja existien noves ben concretes d'aquesta església o ermita.

També sabem, que el 31 de maig de 1056, el monestir de Sant Llorenç del Munt va rebre d'Amat Uldrich i d'altres, 3 mujades de vinya situades

Imatge actual

en el lloc dit Buadella i Vall d'Horta, al terme de Terrassa, i la qual vinya confronta a llevant amb terra comtal i el camí que va a **les Arenes**, a migdia amb alou de Sant Feliu de Castellar a...

És per tots conegut el domini directe que tenia l'Orde de Sant Benet, des del seu monestir de Sant Llorenç del Munt, sobre aquesta comarca i d'altres, car fins i tot, la Parròquia de Sant Feliu del Racó era del Patronat del monestir i els rectors eren nomenats o presentats pel seu abat. Per totes aquestes raons podem suposar i fins i tot creure, que l'ermita de les Arenes fos construïda per l'esmentada comunitat o per ordre directa seva.

CRONOLOGIA

954. El mas de les Arenes, en la muntanya de Sant Llorenç del Munt, és donat als propietaris de la Vall d'Horta.¹
1056. Amat Uldrich i altres donen al monestir de Sant Llorenç del Munt 3 mujades de vinya en el lloc dit Buadella i vall d'Horta en el terme de Terrassa. Confronta a llevant amb terra Comtal i el camí que va a les Arenes, a migdia amb alou de Sant Feliu de Castellar i a ponent amb el torrent.²
1060. Berenguer Bernat i Guillermo Amat definen y evacuan al abad de Sant Cugat todo lo que disputaban por parte del difunto Udalguer, situado en Sant Fèlix de Castellar. El abad por su parte, les da dieciséis onzas y un manso sito en San Lorenzo de Muntada y otro «In ipsas Arenas».³

1121. 6 de maig. — Albert Berenguer, marit de Guilà, llegà a Agnès, la seva filla i a Balduvi, marit d'aquesta, l'església de Santa Maria de les Arenes amb el mas i pertinences, situat al mateix lloc.⁴
1126. Adelaidis i son fill Guillem d'Horta, definiren al monestir de S. Llorenç del Munt los dos masos de les Arenes, en la parròquia de Sant Feliu de Castellar.⁵
1154. Guillem d'Horta donà al monestir de S. Llorenç del Munt el mas de Santa Maria de les Arenes, en la Parròquia de Sant Feliu de Castellar.⁶
1195. 4 d'octubre. — Ramon, abat de Sant Llorenç del Munt, arrenda a Guillem d'Horta, el mas de les Arenes, en la parròquia de Sant Feliu de Castellar.⁷
1718. 7 de setembre. — Llicència del Vicari General a Ignasi Torres per servir d'ermità a la capella de Santa Maria de les Arenes, en la parròquia de Sant Feliu del Racó.⁸

INVENCIO DEL NOM D'AQUESTA ADVOCACIO

Si estudiem els noms de les diferents advocacions marianes pels quals són conegudes les imatges de la mare de Déu, observarem que molts d'aquests no són altres que els mateixos noms del lloc on fou trobada o construïda la seva ermita. En el present cas no tenim el més petit dubte en creure que la imatge entronitzada a la capella construïda al faldar de la muntanya de Sant Llorenç del Munt, prop del riu Ripoll, prengué com a nom de la seva advocació, el del lloc on des d'aquell instant es convertia en Reina i Senyora, que no és altre que el de les Arenes, nom toponímic d'aquell indret.

Alguns historiadors de fora de casa nostra no comprenen la motivació d'aquest nom, perquè diuen que no existint mar tampoc no hi haurà arenas, oblidant que les arenas també són trobades en els rius i fins i tot en les rieres. Recordem que a l'altre costat de Sant Llorenç del Munt n'hi neix una, al peu del Montcau, força important i que té, també, per nom el de la Riera de les Arenes que desemboca al riu Llobregat.

IMATGE DE LA MARE DE DÉU DE LES ARENES

En primer lloc hem de puntualitzar que en aquesta ermita han existit dues imatges de la Verge. La primera des del segle XI fins al 23 de juliol del 1936 que, gent incontrolada, va convertir en cendra amb l'excusa de la guerra civil espanyola i, d'una altra, l'actual, que fou entronitzada el 14 d'abril del 1941 en substitució de l'anterior.

La primera imatge de Nostra Senyora de les Arenes estava tallada en fusta, d'estil romànic i podria ésser datada a finals del segle XI.

La Verge estava asseguda en un tron baix de la mateixa fusta de la talla i tenia a la seva falda el nen Jesús. La mirada de les dues figures era llunyana i el color de les seves carnades era molt fosc, recordava molt a la Verge de Montserrat.

Tant la mare com el fill portaven corones de la mateixa talla. La verge, amb la mà esquerra, molt desproporcionada i típica d'aquella època, sostenia l'Infant i amb la dreta aguantava una poma. El seu fill tenia la mà dreta en posició de beneir, mentre que amb l'esquerra agafava un llibre tancat.

L'alçària de la talla era de 70 cm. i durant molts anys, seguint una moda religiosa (?) portava vestits postissos que havien estat donats per devots agraiats i per favors aconseguits gràcies a la seva ajuda.

En els últims anys portava penjada al braç una petita galleda d'argent, ex vot ofert pel poble, com a penyora de gratitud pel benefici de la pluja.

La segona imatge, l'actual i, com ja hem assenyalat, entronitzada novament a la seva ermita el dia 14 d'abril del 1941, és també una talla de fusta de 70 cm. d'alçària per 30 i 24 cm. de base.

Vista de l'ermita

La semblança a l'anterior és notòria. La Mare de Déu vesteix túnica de color blau i el mantell que cobreix el seu cap i que baixa fins a les espatlles, és també del mateix color.

Tant el mantell com la túnica són ribetejades amb una sanefa de color d'or. Es pot observar que sota la túnica hi ha un altre vestit de color vermell. Les corones que porten al cap la Verge i el seu fill són daurades.

En aquesta nova talla podem observar que la cara de Maria és riallera mentre que la de l'Infant resulta més seriosa; aquesta diferència no existia en la primera imatge, ja que les dues fesomies tenien la mateixa expressió.

La Verge calça sabates punxegudes pròpies d'aquella època i el seu fill va descalç.

ELS ERMITANS

Durant molts anys i des que es va construir la casa destinada a ells, de la capella en tenia cura un ermità. Hem tingut especial cura a adjuntar algunes dades dels nomenaments fets pel Vicari General i figurant-hi també el nom i cognom d'alguns d'ells.

L'ermità, a canvi de l'estada, tenia certes obligacions ben concretes que havia de complir puntualment i també alguns drets. Era de la seva obligació resar diàriament l'Ofici Parvo de la Santíssima Verge i tocar la campana, al matí, migdia i vespre, en senyal d'oració. Era el responsable de tenir cura de l'ermita i de la imatge de la mare de Déu de les Arenes. Estava sempre a les ordres directes del rector de Sant Feliu del Racó.

Els seus drets, entre d'altres, eren de treballar les terres pròpiament de l'ermita, portar la creu en els enterraments i recollir almoines per tota la comarca i portava penjada al coll una capelleta amb la imatge de la Verge. Vestia l'hàbit i rebia el nom de Fra.

Desapareguts els ermitans, la casa fou habitada per diferents famílies que tenien cura també de l'ermita i la imatge de la Mare de Déu, però les seves funcions eren més limitades. Actualment aquesta casa és deshabitada.

(Del segon volum de l'obra
Matadepera i Sant Llorenç del Munt,
més de mil anys d'història
(1982).

NOTES:

1. Mn. Josep Mas. *Arxiu de la Casa de l'Ardiaca*.
2. *Speculum de S. Llorenç del Munt* (Arxiu de Montserrat), F 37-2-IV, núm. 34.
3. *Arxiu de la Corona d'Aragó*. Pergaminos Monacales, Sant Cugat, núm. 280.
4. *Arxiu de la Corona d'Aragó*, 3 Ant. núm. 4.
5. *Speculum de Sant Llorenç del Munt*. LVIII, núm. 21.
6. *Speculum de Sant Llorenç del Munt*. LVIII, núm. 37.
7. *Speculum de Sant Llorenç del Munt*. LVIII, núm. 16.
8. *Arxiu Episcopal Req. Grat.* 1718-28, f.3.

GOIGS
bança de no-
ra de las Are-
tan en la sua
lla, en la Par-
Feliu del Ra-
Barcelona,
devot

EN ALA-
stra Senyo-
nas, ques ca-
santa Cape-
roquia de S.
cò Bisbat de
fets per vn
seu.

DE totas virtuts, cadenas
vos adornan, singular,
vullaunos sempre ajudar
Maria de las Arenas.

Lo Arcangel Gabriel
ab vna noble embaixada
vos diu no tingau recel
que haveu de ter prenyada,
del Senyor quius ha creada
per traurel mon de cadenas, &c.

Com se ha això de fer,
li digueren Angel Sant:
obrarà lo Esperit Sant,
responguè lo Misfarger,
y lo Altíssim Saber
pendrà carn en vostres venas, &c.

Io so Esclava del Senyor
fassas Angel com dieu,
promptament lo Fill de Deu
se feu Home ab gran amor;
per salvar al pecador
nàix de vos, y pati penas, &c.

Los dolors de vostre fill
vostre Cor sant traspassaren,
y en tant vertader espill

los vostres vlls se miraren,
piadosa contemplaren
nostres dolors de arenas, &c.

Vostre fill resuscitar
tingueren gran alegria,
nostro dony remediati
la augmenta cadal dia;
siau nostre amparor, y guia
curau mal de totas menas, &c.

Vos sou Estrella del mar
de quest mon tempestuòs,
als devots donau locòs
guardantlos de offegar,
a steril dona toleu dar
fills, y mamellas amenas, &c.

Al qui ab devocio
visita vostre Capella
en Sant Feliu del Racò,
prop la Illa Casavells;
obrau tota maravella
en lo lloch dit les Arenas, &c.

Al quius ve a visitar
donauli bonas esrenas;
y vullauli ajudar
Maria de las Arenas.

V. Orapro nobis sancta Dei genitrix.

R. Vt digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMVS.

*Concede nos famulos tuos que sumus Domine Deus perpetua mentis, & corporis
sanctate gaudere. & gloriose Beate Marie semper Virginis intercessione à presentis
liberari tristitia, & eternè perfrui letitia. Per Christum Dominum nostrum. R. Amen.*

Abllucera. En Barcelona, en casa de Francisco Cornellas, al Call, per Vicens Suria. Any 1677.

GOIGS

EN ALABANSA DE N.^{TRA} S.^{RA} DE LAS ARENAS,
ques cantan en la sua Santa Capella, en la Perroquial
de San Feliu del Recó, Bisbat de Barcelona,
fets per un devor seu.

DE totes virtuts, cadenas
vos aportan, singular:
vullaunos sempre ajudar
Maria de las Arenas.

Lo Arcangel Gabriel
ab una noble embaixada
vos diu no tingau recel
que haveu de ser prenyada;
del Senyor queus ha creada,
per traurel mon de cadenas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Com se ha aixó de fer,
li digueren, Angel Sant:
obrará lo Esperit Sant,
respongué lo Missatger,
y lo altíssim Saber
pendrà carn en vostras venas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Jo so Esclava del Senyor,
fassa Angel com dieu,
promptament lo fil de Deu
se feu Home ab gran amor,
per salvar al pecador
naix de Vos, y patí penas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Las dolors de vostre Fill
vostre Cor Sant traspasaren,
y en tant verdader Espill

los vostres ulls se miraren,
piadosa contentenplaren
nostres dolors de arenas,
vullaunos sempre ajudar, &c.

Vostre Fill restuscitát,
tingueren gran alegria,
nostron dany remediát
lo aumenta cada dia:
siau nostre amparo y guia,
curant mal de totes menas,
vullaunos sempre ajudar, &c.

Vos sou Estrella del mar,
de aquest mon tempestuós,
als devots donau socós
guardaulos de ofegar:
á esteril dona soieu dar
fills, y mamellas amenas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Al qui ab devoció
visita vostra Capella,
en Sant Feliu de Racó,
prop la Illa Casavella;
obrau tota maravella
en lo lloch dit las Arenas, &c.

Al quius vé á visitar
donauli bonas estrenas,
y vullaui ajudar
Maria de las Arenas.

✠. Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.

℞. Ut digni efficiamur. ℞

OREMUS.

Concede nos famulos tuos, quæsumus Domine Deus, perpetua mentis, & corporis san-
tate gaudere, & gloriose B. Marice semper Virginis intercessione à præsentis libe-
rari tristitia, & æterna perfrui lætitia. Per Christum &c. ℞. Amen.

GOIGS

EN ALABANSA DE NOSTRA SEÑORA DE LAS ARENAS,
ques cantan en la sua Santa Capella, en la Parroquial de Sant
Feliu del Recó, Bisbat de Barcelona, fets per un devot seu

De totas virtuts, cadenas
vos aportan, singular
vullaunos sempre ajudar
Maria de las Arenas.

Lo Arcangel Gabriel
ab una noble embaixada
vos diu no tingau recel
que haveu de ser prenyada,
del Senyor quius ha creada,
per traurel mon de cadenas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Com se ha aixó de fer,
li digueren, Angel Sant:
obrará lo Esperit Sant,
respongué lo Missatger,
y lo altíssim Saber
pendrá carn en vostres venas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Jo so Esclava del Senyor,
fassas Angel com dieu,
promptament lo Fill de Deu
se feu Home ab gran amor,
per salvar al pecador
naix de Vos, y patí penas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Los dolors de vostre Fill
vostre Cor Sant traspasaren,
y en tant verdader Espill

Dos vostres ulls se miraren,
piadosa contemplaren
nostres dolors de arenas,
vullaunos sempre ajudar, &c.

Vostre Fill resucitat,
tingueren gran alegria,
nostron dany remediat
lo augmenta cada dia:
Siau nostre amparo, y guia,
curau mal de totes menas,
vullaunos sempre ajudar, &c.

Vos sou Estrella del mar,
de aquest mon tempestuós,
als devots donau socós
guardaulos de ofegar:
A esteril dona soleu dar
fills, y mamellas amenas;
vullaunos sempre ajudar, &c.

Al qui ab devoció
visita vostra Capella;
en Sant Feliu del Racó,
prop la Illa Casavella;
obrau tota maravella
en lo lloch dit las Arenas, &c.

Al quius vé á visitar
donauli bonas estrenas,
y vullauli ajudar
Maria de las Arenas.

ψ. Ora pro nobis Sancta Dei genitrix,

℞. Ut digni efficiamur, &c.

OREMUS.

Concede nos famulos tuos, quesumus Domine Deus, perpetua mentis, & corporis sanitate gaudere, & Gloriosa B. Mariæ semper Virginis intercessione á presenti liberari tristitia, & æterna perfrui lætitia. Per Christum &c. ℞. Amen.

1121. 6 de maig. — Albert Berenguer, marit de Guilà, llegà a Agnès, la seva filla i a Balduvi, marit d'aquesta, l'església de Santa Maria de les Arenes amb el mas i pertinences, situat al mateix lloc.⁴
1126. Adelaidis i son fill Guillem d'Horta, definiren al monestir de S. Llorenç del Munt los dos masos de les Arenes, en la parròquia de Sant Feliu de Castellar.⁵
1154. Guillem d'Horta donà al monestir de S. Llorenç del Munt el mas de Santa Maria de les Arenes, en la Parròquia de Sant Feliu de Castellar.⁶
1195. 4 d'octubre. — Ramon, abat de Sant Llorenç del Munt, arrenda a Guillem d'Horta, el mas de les Arenes, en la parròquia de Sant Feliu de Castellar.⁷
1718. 7 de setembre. — Llicència del Vicari General a Ignasi Torres per servir d'ermità a la capella de Santa Maria de les Arenes, en la parròquia de Sant Feliu del Racó.⁸

INVENCIÓ DEL NOM D'AQUESTA ADVOCACIÓ

Si estudiem els noms de les diferents advocacions marianes pels quals són conegudes les imatges de la mare de Déu, observarem que molts d'aquests no són altres que els mateixos noms del lloc on fou trobada o construïda la seva ermita. En el present cas no tenim el més petit dubte en creure que la imatge entronitzada a la capella construïda al faldar de la muntanya de Sant Llorenç del Munt, prop del riu Ripoll, prengué com a nom de la seva advocació, el del lloc on des d'aquell instant es convertia en Reina i Senyora, que no és altre que el de les Arenes, nom toponímic d'aquell indret.

Alguns historiadors de fora de casa nostra no comprenen la motivació d'aquest nom, perquè diuen que no existint mar tampoc no hi haurà arenes, oblidant que les arenes també són trobades en els rius i fins i tot en les rieres. Recordem que a l'altre costat de Sant Llorenç del Munt n'hi neix una, al peu del Montcau, força important i que té, també, per nom el de la Riera de les Arenes que desemboca al riu Llobregat.

IMATGE DE LA MARE DE DÉU DE LES ARENES

En primer lloc hem de puntualitzar que en aquesta ermita han existit dues imatges de la Verge. La primera des del segle XI fins al 23 de juliol del 1936 que, gent incontrolada, va convertir en cendra amb l'excusa de la guerra civil espanyola i, d'una altra, l'actual, que fou entronitzada el 14 d'abril del 1941 en substitució de l'anterior.

La primera imatge de Nostra Senyora de les Arenes estava tallada en fusta, d'estil romànic i podria ésser datada a finals del segle XI.

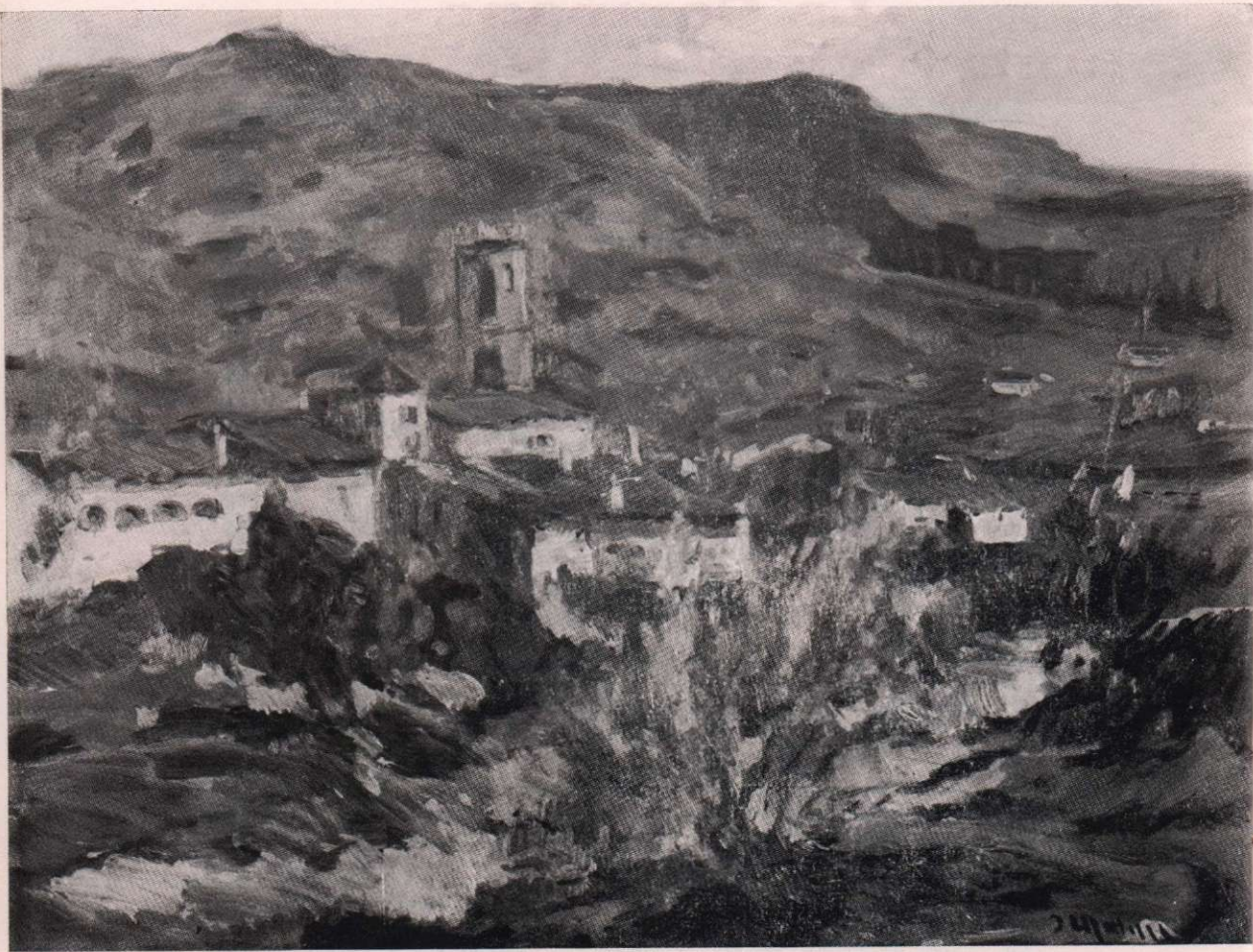
La Verge estava asseguda en un tron baix de la mateixa fusta de la talla i tenia a la seva falda el nen Jesús. La mirada de les dues figures era llunyana i el color de les seves carnadures era molt fosc, recordava molt a la Verge de Montserrat.

Tant la mare com el fill portaven corones de la mateixa talla. La verge, amb la mà esquerra, molt desproporcionada i típica d'aquella època, sostenia l'Infant i amb la dreta aguantava una poma. El seu fill tenia la mà dreta en posició de beneir, mentre que amb l'esquerra agafava un llibre tancat.

L'alçària de la talla era de 70 cm. i durant molts anys, seguint una moda religiosa (?) portava vestits postissos que havien estat donats per devots agraiats i per favors aconseguits gràcies a la seva ajuda.

En els últims anys portava penjada al braç una petita galleda d'argent, ex vot ofert pel poble, com a penyora de gratitud pel benefici de la pluja.

La segona imatge, l'actual i, com ja hem assenyalat, entronitzada novament a la seva ermita el dia 14 d'abril del 1941, és també una talla de fusta de 70 cm. d'alçària per 30 i 24 cm. de base.

grans centres turístics, pot oferir als seus visitants allò que necessiten. I això ho han trobat aquells que, any rera any, hi fan la seva estada habitual, establint-hi molts d'ells un estatge permanent. I d'aquí se'n deriva una integració que serà més o menys efectiva segons el tarannà de cadascú, però que és real en una bona part. Com també hi ha el cas d'aquell que es tanca en la seva vida o en la seva torreta sense voler saber res ni del poble, ni de la resta d'estiuejants.

I això es veu reflexat en «La Campana», aquest òrgan que es sots-titula «Circular del Casino del Racó». El primer número del que en tenim notícia porta data del 24 de juliol de 1948 i en ell hi trobem ja reflexat el pensament i el motiu de la publicació quan diu: «Hemos procurado lograr una publicación digna y pulcra, en cuanto al texto, dentro de nuestras posibilidades literarias, creemos haber logrado un conjunto ameno, sin excesivo recargamiento, procurando dotar a nuestra publicación de la gracia y agilidad suficiente para distraerles sin cansarles».

Dóna seguidament un avenç de les festes i actes a celebrar en les properes setmanes: «Verbena» de Sant Jaume, cinema —a la Plaça—, teatre, concursos, etc. I així successivament, sense descuidar algun que altre assaig literari, mig seriós, mig en broma, cosa que s'adiu perfectament amb el caràcter de la revista. Com a fet curiós hi trobem en el número de 23 de juliol de 1949 i successius un resum titulat: «Pequeña historia de nuestro Casino del Racó». Això resulta ben interessant ja que constitueix un intent d'assaig històric d'una època, encara que molt breu, de la història de San Feliu del Racó. Quan menys, d'una part de la seva història.